

Turgaus semantika Émile'io Zola romane *Paryžiaus pilvas*

Vytautas BIKULČIUS
Šiaulių universitetas

Pagrindinės sąvokos: *karnavalas, mugė, turgus.*

Émile'io Zola romanų ciklo *Rugonai Makarai* trečiasis tomas *Paryžiaus pilvas* pasirodė dar 1873 m. ir, be abejo, iki šiol buvo analizuotas įvairiausiai aspektais, pradedant epikos ypatybėmis (A. Proulx), socialiniu turiniu (F. Mitterand), personažų sistema (P. Hamon), ciklo poetika (N. de Faria) ir baigiant meilės topologija (S. Collot) bei mitų vaidmeniu cikle (J. Borie). Tačiau iš literatūros tyrinėtojų akiračio išslydo turgaus semantika, nes romane metaforiškai įvardytas Paryžiaus pilvas iš esmės buvo pagrindinis ir didžiausias miesto turgus, kuris, kaip matysime vėliau, turi savo kilmę, raidą, tvarką ir gyvenimą.

Kaip žinoma, turgaus ištakų reikėtų ieškoti karnavale, nes, Michailo Bachtino žodžiais tariant, „karnavalas neskirstomas į veikėjus ir žiūrovus. Pati jo pirmąją formą nepripažįsta rampos“ (Бахтин 1990, 12). Rampos nereikėjo tik todėl, kad karnavalas buvo išgyvenamas, o ne vaidinamas, ir jo šurmulyms atstojo pati gyvenimą. Kitaip tariant, aikštė, kurioje viduramžiais siautė karnavalas, jungė ir telkė žmones, atmesdama bet kokią – luominę, privilegijų, lyčių – diferenciaciją. Vis dėlto ilgainiui visuotinės šventės motyvas, galėjęs sulyginti visus karnavalo dalyvius, nyksta ir, suklestėjęs amatams, per didžiąsias religines šventes į aikštes ima veržtis prekybiniai santykiai, kurie nejučiomis karnavalo gaivalą pakeičia mugė. Jos dalyviai jau skyla į dvi dideles grupes: pardavėjus ir pirkėjus, juos ima skirti ne rampa, bet prekystalis. Karnavalo metu visus jo dalyvius aikštė jungė į vieną būrį, teatras aikštėje išskyrė žmones į žiūrovus ir aktorius, o mugėje visus jos lankytojus į dvi grupes supriešino prekė, įsitaisiusi ant prekystalio. Mugė neapsieidavo ir be pasilinksminimų, tačiau dažniausiai jie buvo epizodiški ir geriausiu atveju primindavo tik karnavalo likučius, nes nebeįtraukdavo visų mugės dalyvių į vientisą šventės sukūrį. Turgus tapo dar buitiškesnis, jau visuotinai karaliavo prekė, išstūmusi bet kokią šventišką jo atspalvį, nes čia vyravo pinigai, o tolimus karnavalo laikus priminė nebent koks pirkėjo išradingas derėjimasis dėl prekės kainos. Tokius etapus nuo karnavalo per mugę iki turgaus galima išvelgti ir romane *Paryžiaus pilvas*, nors jame rašytojas kalba apie XIX a. viduryje atsiradusį konkretų Paryžiaus turgų, kuris „remiantis architekto Victorio Baltardo (1805–1874) brėžiniais kaip centrinės Halės buvo pradėtas statyti 1854 m.“ (Laveille, 8). Vėliau šios Halės

taps svarbiausiu miesto turgumi ir užims net 60 000 kv. metrų plotą. Neatsitiktinai visų pirma Halės tampa romano veiksmo vieta, o vėliau jos priešais skaitytojo akis stojasi it dar vienas kūrinio personažas. Neatsitiktinai dar labiau jų vaidmenį pabrėžia Henris Guilleminas, teigiantis, kad „<...> tam tikra prasme Halės yra knygos pagrindinis personažas“ (G u i l l e m i n, 12). Jam pritaria ir romano tyrinėtojas Emile'is Lavielle'is, tvirtinantis, kad „<...> Halės yra tikrasis *Paryžiaus pilvo* siužetas“ (L a v i e l l e, 74). Nors romano autorius akcentuoja, kad atsirado naujas – Halių – turgus, atitinkantis XIX a. vidurio dvasią, tačiau nejučiomis jis užsimena apie šios vietovės praeitį, kurioje kaip tik išvelgiama karnavalo idėja: „buvusio Inosanų turgaus karnavalinis spindesys jau kada išblėsęs...“ (Z o l a, 22). Ši pastaba svarbi tuo, kad ji pripažįsta, jog turgaus ištakų reikia ieškoti karnavale, tačiau jo laikai jau seniai nuėjo į praeitį, o XIX amžius atsineša savo specifika. Bet Paryžiaus centre išaugusios Halės nėra eilinis turgus, ne be reikalo autorius tvirtina, kad „šičia dvelkia mūsų laikų dvasia“ (Ibid., 22). Turgaus išskirtinumas pabrėžiamas dar ir tuo, kad jis yra „nedrąsus dvidešimtojo šimtmečio pranašas“ (Ibid., 172), nes pribloškia tiek savo dydžiu, tiek savo veikla. Beje, romane turgaus dydis ir gremėzdiškumas nuolat pabrėžiamas. Neatsitiktinai kai kurie Zola kūrybos tyrinėtojai teigia, kad „jo plunksna paverčia jas [Hales] milžinišku organizmu, pirmuoju iš monstrų, kuriems jis suteikia gyvybę“ (B e c k e r, 439).

Apie neįprastą turgaus dydį liudija tas faktas, kad rašytojas jį palygina su miestu: „<...> dabar jo vietoj išdygusios Halės, centrinis turgus, tasai gigantas, naujas, toksai savitas miestas...“ (Ibid., 22), kitaip tariant, Halės virsta savotišku mikrokosmosu, atkartojančiu visus miestui būdingus požymius. Halės, nelyginant miestas, irgi turi savo struktūrą, kurią ikūnija būtent pastarojo požymiai: „Kai jie išėjo į plačią pagrindinę galeriją, Floranas pasidingojo atsidūręs keistame, taisyklingais kvadratais suskirstytame mieste su visais priemiesčiais, kaimeliais, promenadomis ir gatvėmis, su aikštėmis ir sankryžomis, vieną lietingą dieną kokio milžino užgaidu patalpintame po stogu“ (Ibid., 20). Taip rašytojas vaizduoja po nakties bundantį turgų: „Ir štai Halės tapo triukšmingu miestu, gaubiamu debesio auksinių dulkių“ (Ibid., 30). Bet autorius nesitenkina turgaus palyginimu su miestu, nes teigdamas, kad „milžiniški ketiniai griaučiai lydėsi, mėlo, virsdami vienalyčiu tamsiu profiliu gaisais liepsnojančiuose rytuose“ (Ibid., 30), jis pabrėžia ne tik turgaus dydį, bet ir pateikia jį kaip savotišką monstrą, kuris yra apglėbęs dalį Paryžiaus.

Dar neįtikėtinesnė yra turgaus, kaip jūros, metafora: „Floranas grožėdavosi <...> milžiniška Halių panorama, tarp ankštybėje dūstančių Paryžiaus gatvių darančia išpūdį lyg jūros kranto, sustingusių švininių įlankos vandenių, vos vos raibuliuojančių nuo tolumoj gaudžiančios bangų mūšos“ (Ibid., 98). Ja autorius siekia pabrėžti ir turgaus dydį, jo neapėriamumą, ir turgaus veiklos intensyvumą. Neatsitiktinai romane yra akcentuojama, kad žmogui nelengva atsispirti tam turgaus šurmuliui, nes ir Floranas „buvo pavirtęs paprasčiausiu daiktu, tvinstančios jūros daužomu ir nešamu į tolį“ (Ibid., 29). Jūros metafora padeda rašytojui parodyti, kad turgus darosi tarsi savarankiška būtybė, kuri nepaiso atskiro individo ir kartu demonstruoja, kaip Hales palengva užpildo iš visų pusių suvežamos prekės: „Jūra

tolydžio tvino. Floranas jautė potvynį semiant blauzdas, paskum pilvą, o štai dabar jau graso užlieti jį visą“ (Ibid., 30). Kita vertus, Floranas jaučia Halių it jūros prieglobstį, kai jis lieka vienai vienas savo kambaryje nelyginant kokioje saloje: „Ten jis jautėsi toli nuo pasaulio ir, gobiamas netylančio Halių gausmo, vaizdavosi, jog tai ošia bekraštė jūra, apsupusi jį iš visų pusių ir atskyrusi nuo visų“ (Ibid., 110). Kadangi romane turgus yra lyginamas su jūra, neišvengiamai atsiranda ir laivo įvaizdis: „Todėl juodu pamilo didžiausias Hales, didžiosios Halės mokėjo jiems tuo pačiu. Jie buvo savi tam dideliame laivui...“ (Ibid., 147). Kadangi šiame epizode kalbama apie du rastinukus – Kadinę ir Mairūną, kuriems Halės tampa nuolatine buveine ir kuri juos priglaudžia nuo visų negandų, čia laivo įvaizdis darosi visiškai suprantamas, nes jis, kaip įsivaizduoja patys personažai, juos turi ramiai nešti per gyvenimo jūrą. Kita vertus, Zola atskleidžia dar ir kitą Halių ypatybę, lygindamas jas su pabaisa, milžinu. Tuo labiau kad į turgų šitaip žiūri vaikai, kuriems dar daug kas nesuprantama, kurie suvokia savo bejėgiškumą, tačiau greitai suranda su juo bendrą kalbą, nes įvardija turgų kaip geraširdį žmogų ir net bičiulį: „Juodu nebijojo tos pabaisos, trunkydavo jį, tokį milžiną, liesais kumštukais, elgdavosi su juo kaip su geraširdžiu žmogumi, kaip su bičiuliu, su kuriuo nėra ko varžytis“ (Ibid., 147).

Miškas tampa dar viena stichija, su kuria rašytojas lygina Halių turgų: „Prieteima, slūgsanti perdangų ertmėse, darė tokį išpūdį, jog atraminių stulpų miškas dar tankesnis, jog esama be skaičiaus laibų skliauto pakylų, tiesių it strėlė galerijų, kiaurai perregimų žaliuzių; ir viršum to miesto, dingstančio tamsos gūdumoje, tarytum vešėte vešėjo ištisi brūzgynai žiedų ir žalumynų, pasibaisėtinas metalo žiedynas, – atrodė, jog išlakūs kamienai ir išsiraičiusios, susipynusios šakos nelyginant šimtametėje girioje savo lengva lapija dangsto koki ypatingą pasaulį“ (Ibid., 20). Šitaip autorius nori tarsi išryškinti tiek statinio didingumą, tiek jo architektūros ypatybes. Netikėtas yra turgaus palyginimas su anuometiniu mechanizmu: „<...> ir kai viduje užgeso visos šviesos rytui išaušus, jos [figūros] pasirodė visu didingumu, ketvirtainės, vienodos, tarytum kokia milžiniška šiuolaikinė mašina, – garo mašina, arba garo katilas, virtęs visos tautos virškinimo aparatu“ (Ibid., 24). Turgus romane herojaus pateikiamas ir kaip gana tikslus mechanizmas, užtikrinantis sklandžią veiklą: „<...> jo vaizduotė vėl piešdavo gigantišką mašiną su visais dantračiais, svirtimis, švaistikliais...“ (Ibid., 113).

Įvardydamas turgų tiek kaip miestą ir garo mašiną, tiek kaip mišką ir jūrą, rašytojas tarsi supriešina civilizaciją ir gamtą. Civilizacija pasižymi tam tikra tvarka, išankstiniu planu, tam tikru tikslingumu, o gamta įkūnija gaivalingas jėgas, nevaržomą stichiją.

Turgų rašytojas lygina ne tik su negyvais objektais, bet ir su žmogaus ar gyvūno kūno dalimis: „Dabar Floranas girdėjo tolydinį dundesį Halių pusėje. <...> Rodės, įnirtingai dunksi milžiniška širdis, gyslomis varinėdama gyvybei reikalingą kraują. Grumėjo gigantiški žandikauliai...“ (Ibid., 28). Kaip rodo pats romano pavadinimas *Paryžiaus pilvas*, būtent pilvas tampa pagrindine ir iškalbingiausia turgaus metafora, nes į Hales paryžiečiai pirmiausia ateina tam, kad patenkintų

savo kūniškąsias reikmes, todėl nenuostabu, kad ją šiuo atveju dar papildė širdis ir žandikauliai.

Norėdamas sustiprinti Paryžiaus pilvo kaip turgaus metaforą, romano autorius šalia jo kaip garo mašinos ar garo katilo apibūdinimo pridėda dar vieną – kaip „milžinišką metalinį pilvą“ („gigantesque ventre de métal“), tačiau įdomu, kad šie žodžiai dingę lietuviškajame romano vertime.

Romano herojus Floranas buvo tiesiog priblokštas turgaus gėrybių gausos, spalvų, kvapų, žadinte žadinančių jo jusles, kurie visa savo galybe tarsi užgriuvo jį taip, kad nejučiomis kilo asociacijų su žvėrimi: „Halės Floranui priminė sotų, patenkintą žvėrį...“ (Ibid., 115). Tokiu nelauktu palyginimu romano autorius nori lyg ir pabrėžti, kad turgus yra lyg didžiulis organizmas, tačiau didžia dalimi iracionalus ir nesuvokiamas, atsiskleidžiantis tik kaip tam tikrų instinktų visuma. Be to, čia reikėtų sutikti su Armano Lanoux pastaba, kad „metės iššūkį romantinei retorikai, jis pats [Zola] nejučiomis kuria kitonišką romantinę retoriką“ (L a n u, 150).

Galiausiai tą visuotinį turgaus sambrūzdį ir įvairovę rašytojas įvardija pasitelkdamas biblinį Babilono įvaizdį: „<...> rodydavosi, jog tai vienas virš kito kyšančių rūmų ir namų apribai, tarytum koks metalinis Babilonas...“ (Z o l a, 156). Šiuo įvaizdžiu išreiškiamas ir begalinis Halių dydis – daugybė jų paviljonų, ir turgaus prekeivių gausa, ir įvairiausia parduodama produkcija, ir pirkėjų margumas, nes visa tat susilieja į vieną įvairiabalį klegesį.

Kai kada Halės praranda savo gigantišką mastelį, ypač tada, kai jos siejamos su atskiro žmogaus gyvenimu: „Tai buvo judviejų [Mairūno ir Kadinės] narvelis, judviejų gardas <...> – čia jie miegodavo, mylėdavosi, gyveno didžiuliam guolyje, mėsos, sviesto ir daržovių patale“ (Ibid., 148).

Aprašydamas pagrindinį Paryžiaus turgų – Hales, kurį įvardija nepaprastai tikslia ir vaizdinga metafora – Paryžiaus pilvu, rašytojas nejučiomis, pats to sąmoningai nesuvokdamas, išvelgia turgaus ištakas karnavale, tačiau būdamas natūralistas, jis nemažai dėmesio skiria aplinkai. Šit kodėl jo romane turgus primena metalinį pilvą, garo mašiną, laivą – objektus, kurie vienaip ar kitaip susiję su judėjimo idėja; turgus suvokiamas ir kaip miškas ar jūra, gaivališkos gamtos jėgos, turgus panėsi ir į miestą ar Babiloną, sambrūzdžio simbolius. Dar įdomiau, kad visos šios turgaus metaforos kupinos gyvybės, jos nė kiek nesusijusios su sąstingiu. Užtat teisingai rusų mokslininkas Borisas Reizovas, teigiantis, kad „Zola kūrinuose aplinka dažnai praranda savo aprašomąjį tikslumą, aplinka atgyja, gyvena savo pačios stebuklingą ir daugiareikšmį gyvenimą“ (R e i z o v a s, 270). Visos šios metaforos Zola romaną padarė nepaprastai gyvą, suteikė jam daugiaprasmiškumą, o „Paryžiaus pilvas“ iki šių dienų išliko kaip vaizdingas posakis, nors paties turgaus nebeliko XX a. septinto dešimtmečio pabaigoje.

Šaltinis ir literatūra

Z o l a 1991 – Emilis Zola, *Paryžiaus pilvas*, Vilnius: Mintis.

B e c k e r 1993 – Colette Becker, Gina Gourdin-Servenière, Véronique Lavielle, *Dictionnaire d'Émile Zola*, Paris: Robert Laffont.

- G u i l l e m i n 2010 – Henri Guillemin, „Préface“, Émile Zola, *Le Ventre de Paris*, Paris: Gallimard, 9–27.
- L a n u 1972 – Armanas Lanu, *Sveiki, ponas Zola!*, Vilnius: Vaga.
- L a v i e l l e 1999 – Émile Lavielle, *Émile Zola. Le Ventre de Paris*, Paris: Bréal.
- Б а х т и н 1990 – Михаил Бахтин, *Франсуа Рабле и народная культура средневековья и Ренессанса*, Москва: Художественная литература.
- Р е и з о в 1977 – Борис Реизов, *Французский роман XIX века*, Москва: Высшая школа.

Vytautas Bikulčius

Turgaus semantika Émile'io Zola romane *Paryžiaus pilvas*

S a n t r a u k a

Pagrindinės sąvokos: *karnavalas, mugė, turgus.*

Prancūzų rašytojas Émile'is Zola romane *Paryžiaus pilvas* vaizduodamas stambiausią Prancūzijos sostinės turgų pripažįsta, kad turgaus ištakos yra susijusios su karnavalu.

Tačiau Paryžiaus centre pastatytos Halės romane yra pateikiamos kaip naujo tipo turgus, atspindintis XIX amžiaus dvasią ir drauge tampantis dar ir XX amžiaus pranašu.

Romane Halės vaizduojamos kaip gigantiškas miestas, virstantis savotišku mikrokosmosu, kuriam visų pirma ir yra būdinga miesto struktūra.

Tačiau rašytojas, norėdamas pabrėžti turgaus savarankiškumą ir gaivališkumą, palygina jį su jūra. Neatsitiktinai jūros metaforą papildo laivo įvaizdis.

Turguje rašytojas išvelgia ir miško stichiją, kuria nori įkūnyti Halių slėpingumą.

Pateikdamas miesto, garo mašinos įvaizdžius ir jūros bei miško įvaizdžius, romano autorius tarsi supriešina civilizaciją ir gamtą. Civilizacija įkūnija tikslų planą, gamta – nevaržomą stichiją, gaivališkas jėgas. Šitaip rašytojas tarsi nori įtikinti skaitytoją, kad turguje susipina dvi jėgos – civilizacija ir gamta.

Norėdamas išryškinti Halių juslingumą, rašytojas pasitelkia žvėries metaforą, o jų šurmulį išreiškia Babilono įvaizdžiu.

Visos šios metaforos sukuria daugiaprasmi turgaus kaip Paryžiaus pilvo įvaizdį.

Vytautas Bikulčius

The Semantics of the Market Place in Émile Zola's Novel *The Belly of Paris (Le Ventre de Paris)*

S u m m a r y

Keywords: carnival, fair, market place.

The French writer Émile Zola while depicting the biggest market place of the capital of France in his novel *The Belly of Paris (Le Ventre de Paris)* asserts that the origins of the market place are related to a carnival.

However, the markets of Les Halles, built in the centre of Paris, are depicted in the novel as a new type market – they reflect the spirit of the 19th century with the signs of the approaching 20th century.

The markets of Les Halles are described as an enormous city transforming into a specific micro-cosmos of the structure typical to the city.

Aiming to highlight the autonomy and naturalism of the market place, the writer compares it with the sea. Purposely the metaphor of the sea is supplemented with the image of a ship.

The writer visualises the element of a forest in the market place, through which he seeks to express the mystery of Les Halles.

By presenting the images of the city and the steam engine on the one hand and the sea and the forest on the other hand, the author of the novel as if opposes civilisation to nature. Civilisation is illustrated by a strict outline, nature – by some wild element, orgiastic force. In this way the author striving to persuade the reader that two forces are intertwined in the market halls: civilisation and nature.

With the aim to highlight the sensuality of the market halls, the writer employs the metaphor of a beast, while bustling is expressed through the image of Babylon.

All these metaphors create a multi-meaningful image of the market place as the belly of Paris.

V y t a u t a s B I K U L Č I U S
Literatūros istorijos ir teorijos katedra
Šiaulių universitetas
P. Višinskio g. 38
LT-76352 Šiauliai
[vytautasbikulcius@yahoo.fr]